

Wstęp

Biura rachunkowe z początkiem 2024 r. stanęły przed kolejnymi wyzwaniami, wśród których należy wymienić m.in. znaczny wzrost kosztów świadczenia usług, konieczność przystosowania się do Krajowego Systemu e-Faktur, który ostatecznie został przesunięty, czy widoczne spowolnienie gospodarcze. Już w 2022 r., w związku z wejściem w życie Polskiego Ładu, biura rachunkowe doznały pewnego szoku polegającego na znacznym wzroście czasochłonności obsługi klientów. Wiele z nich nie było do tego przygotowanych finansowo i kadrowo, co wiązało się ze znacznym obciążeniem pracowników, zwłaszcza tych odpowiadających za obsługę kadr i płac klientów. Okazało się, że trzeba było podnieść klientom ceny i to w sposób zdecydowany. Obecny wzrost kosztów świadczenia usług również uzasadniałby podwyżkę cen, jednak biura muszą liczyć się z tym, że ich klienci, którzy zostali dotknięci spowolnieniem gospodarczym, będą szukać oszczędności, nawet w zakresie usług księgowych.

Poprzednie lata również nie były łatwe dla biur rachunkowych. W 2020 r. i 2021 r. stanęły one w obliczu licznych zmian związanych m.in. z upowszechnieniem się pracy online, nowym plikiem JPK_V7, trudnościami w zakresie rekrutacji pracowników i ogólnym wzrostem kosztów prowadzonej działalności. Okres pracy zdalnej i upowszechnienie się usług świadczonych online doprowadziły do sytuacji, w której na rynku coraz łatwiej funkcjonować firmom świadczącym usługi w sposób nierzetelny, bez posiadania odpowiednich kadr, wiedzy, infrastruktury. Łatwiej również te fakty ukryć przed klientami, z którymi firmy te nie mają bezpośredniego kontaktu. Przez takie działania mogą nie tylko wprowadzić przedsiębiorcę w błąd, lecz także oszczędzać na kosztach swojej działalności, oferować niższą cenę i negatywnie wpływać na funkcjonowanie rzetelnych biur rachunkowych – zarówno tych działających online, jak i stacjonarnie. Pierwsze zachwyty pracą online pokazały jednak, że nie zawsze ten sposób wykonywania swoich obowiązków przez pracowników jest równie wydajny jak w przypadku pracy stacjonarnej w biurze. Praca zdalna często wiąże się z większą liczbą pomyłek i, wraz z upływem czasu, ze spadkiem efektywności.

Na rynku funkcjonują firmy, które zaczęły – oprócz usług księgowych – świadczyć usługi prawne. Duża część z nich robi to nie do końca profesjonalnie, opierając swoją działalność na pracy osób posiadających głównie wiedzę techniczną z obsługi określonego systemu

(np. S24), a nie prawną, czy też korzystając z ogólnie dostępnych wzorów dokumentów, które nie są dostosowane do specyfiki firmy. Wiele firm świadczy takie usługi niezgodnie z przepisami prawa, np. udziela porad z zakresu doradztwa podatkowego bez posiadania odpowiednich uprawnień lub rejestruje spółki, nie posiadając wpisu do rejestru działalności na rzecz spółek lub trustów, albo uzyskuje taki wpis, podając nieprawdziwe oświadczenia. Ten sposób działalności również wywiera presję na biurach rachunkowych, których klienci zaczynają prosić o ofertę na świadczenie tego typu usług.

Biura rachunkowe w dobie zmian stanęły przed koniecznością podjęcia wielu trudnych decyzji. Czy podnosić ceny, gdy jest to uzasadnione wzrostem kosztów, ale ryzykować utratą dobrze znanego już klienta, który odczuwa skutki spowolnienia gospodarczego? A może zacząć starać się konkurować ceną przez minimalizację kosztów, narażając się na świadczenie usług słabszej jakości? Czy zacząć oferować obsługę prawną, ryzykując pełną odpowiedzialność z tego tytułu, gdyż ubezpieczenie OC biur rachunkowych nie obejmuje świadczenia usług prawnych? A może postawić na automatyzację? Czy rekrutować pracowników zdalnych i godzić się na związane z tym ryzyko?

Autorzy niniejszej książki przedstawiają wady i zalety poszczególnych rozwiązań, które mogą być przyjęte przez biuro rachunkowe, a także doradzają w związku z pewnymi aspektami jego działalności, w tym dotyczącymi modelu księgowości, budowy renomy biura rachunkowego i jej ochrony, odpowiedzialności prawnej księgowych, prowadzenia reklamy zgodnie z przepisami dotyczącymi ochrony konkurencji czy kwestii praw autorskich w biurze rachunkowym.

Rozdział V

Odpowiedzialność biura rachunkowego

Współczesny obrót gospodarczy charakteryzuje się coraz większą specjalizacją. To sprawia, że zdecydowana większość przedsiębiorców stara się delegować czynności, które nie są związane bezpośrednio z ich dziedziną działalności.

Klasycznym przykładem delegowania czynności niezwiązanych bezpośrednio z dziedziną działalności przedsiębiorców jest zlecenie prowadzenia ksiąg rachunkowych podmiotom zewnętrznym. Zaletą takiego rozwiązania jest wytworzenie się stosunku odpowiedzialności biura rachunkowego wobec klienta w związku z niestarannym lub niedbałym prowadzeniem ksiąg rachunkowych. Mowa tu oczywiście o cywilnej odpowiedzialności wobec klienta z tytułu nienależytego wykonywania obowiązków umownych.

Występują jednak sytuacje, w których podmioty prowadzące biura rachunkowe wchodzą w sferę oddziaływania prawa karnego. Mamy tu do czynienia z dychotomią przypadków: w pierwszej grupie znajdują się stany faktyczne, w których biura rachunkowe świadomie współpracują z klientem w celu dokonania czynu polegającego na niezgodnym z prawem osiągnięciu przez niego korzyści podatkowej. Druga grupa przypadków to ta, w której biura rachunkowe świadomie dopuszczają się działań lub zaniechań wyrządzających klientowi szkodę. Termin „świadomość” funkcjonuje dosyć specyficznie w obrębie zagadnienia odpowiedzialności karnej w księgowości, o czym tu będzie również mowa.

Podmioty prowadzące biura rachunkowe mogą ponosić odpowiedzialność jednoczesną: cywilną i karną. W niniejszym rozdziale postaramy się zdefiniować i omówić poszczególne rodzaje odpowiedzialności. Ponadto przedstawione zostanie najnowsze orzecznictwo związane z zagadnieniami odpowiedzialności biur rachunkowych, co przy okazji pozwoli prześledzić stany faktyczne z tym związane. Omówiony zostanie również wpływ formy prawnej prowadzenia biura rachunkowego na zakres odpowiedzialności podmiotu, który go prowadzi.

1. Cywilna odpowiedzialność biura rachunkowego

Podmiot prowadzący biuro rachunkowe ponosi odpowiedzialność cywilną z tytułu niewywiązania się lub nienależytego wywiązania się z umowy z klientem. Artykuł 471 k.c. określa ją w sposób następujący:

§ *Dłużnik obowiązany jest do naprawienia szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, chyba że niewykonanie lub nienależyte wykonanie jest następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi.*

WAŻNE! Główną zasadą odpowiedzialności biura rachunkowego jest zawinienie, a nie ryzyko.

Zobowiązanie, o którym mowa w art. 471 k.c., polega na tym, że wierzyciel (tu: klient) może żądać od dłużnika (tu: biura rachunkowego) świadczenia, a dłużnik powinien świadczenie spełnić (art. 353 § 1 k.c.). Świadczenie biura rachunkowego skonkretyzowane w umowie z klientem najczęściej będzie polegało na prowadzeniu ksiąg rachunkowych i kadr.

Biuro rachunkowe powinno wykonać swoje zobowiązanie zgodnie z treścią umowy, w sposób odpowiadający jego celowi społeczno-gospodarczemu oraz zasadom współżycia społecznego i ustalonym zwyczajom, ale ma prawo żądać od klienta współpracy w wykonaniu zobowiązania na takich samych zasadach (art. 354 § 1 i 2 k.c.).

PRZYKŁAD 22

Klient musi dostarczyć dokumentację księgową i udzielić wszelkich niezbędnych informacji w odpowiednim terminie. Obowiązek taki nie musi być zawarty w umowie o świadczenie usług księgowych, gdyż wynika z samej właściwości zobowiązania. Jednak zdecydowanie lepiej, gdyby został w zapisach umowy skonkretyzowany.

Przy wykonywaniu swoich obowiązków biuro rachunkowe zobowiązane jest do dochowania należytej staranności z uwzględnieniem zawodowego charakteru działalności biura (art. 355 § 1 i 2 k.c.). A zatem to właśnie za niezachowanie należytej staranności biuro rachunkowe odpowiada wobec klienta, o ile szczególny przepis ustawy lub postanowienie umowy nie przewidują inaczej (art. 472 k.c.)⁴. Należy zwrócić uwagę, że w interesie biura rachunkowego

⁴ Jeżeli minimalnym standardem odpowiedzialności ustawowej jest należyta staranność biura rachunkowego, czyli przyjęcie, że biuro odpowiada z tytułu winy nieumyślnej – i to już na poziomie niedbalstwa (to jest ponosi odpowiedzialność za działanie, którego negatywnych skutków nie przewidziało, chociaż powinno było) – to tym bardziej biuro odpowiada z tytułu winy umyślnej. Oznacza to, że właściciel biura rachunkowego powinien mieć świadomość, że w konstrukcję odpowiedzialności kontraktowej wbudowane jest założenie, że niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania jest następstwem okoliczności, za które to on ponosi odpowiedzialność i klient nie musi wykazywać tego w procesie (mamy tu do czynienia z winą domniemaną). A zatem to podmiot prowadzący biuro rachunkowe będzie musiał wykazać w procesie, że nie ponosi odpowiedzialności za wystąpienie okoliczności, które wpłynęły na niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania, lub że dołożył należytej staranności, żeby zobowiązanie wykonać. Podobnie: „W przypadku odpowiedzialności kontraktowej z art. 471 k.c. wierzyciela nie obciąża obowiązek udowodnienia winy dłużnika w niewykonaniu bądź nienależytym wykonaniu zobowiązania, a tylko samego faktu niewykonania lub nienależytego wykonania. Konstrukcja **odszkodowawczej odpowiedzialności kontraktowej oparta jest na zasadzie winy domniemanej** i w konsekwencji to dłużnika obciąża ciężar udowodnienia, że niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania jest następstwem okoliczności, za które nie ponosi odpowiedzialności” (wyrok SA w Warszawie z 2 grudnia 2012 r., VI ACa 356/2010, LexisNexis nr 2606000, SIP nr 821059; podkr. autor). O konstrukcji winy domniemanej dłużnika w odpowiedzialności kontraktowej można przeczytać również w wyrokach: SA w Łodzi z 14 września 2012 r. I ACa 572/12, LEX nr 1223369; SA we Wrocławiu z 10 sierpnia 2012 r., I ACa 742/12, LEX nr 1312139.

będzie, aby literalne postanowienia umowy były zgodne z faktycznym zakresem prac wykonywanych dla klienta.

SŁOWNICZEK

Należyta staranność

Należyta staranność prawo definiuje jako staranność ogólnie wymaganą w stosunkach danego rodzaju, co oznacza, że nie istnieje pewien z góry określony katalog działań, którego zachowanie dawałoby gwarancję zwolnienia od odpowiedzialności.

WAŻNE! Faktyczne wykonywanie przez biuro rachunkowe szerszego zakresu prac niż opisane w umowie oraz pobieranie za to wynagrodzenia oznacza, że biuro rachunkowe naraża się na ryzyko prawne związane z nieuwzględnieniem w procesie zarzutów ograniczenia swojej odpowiedzialności, których podstawą będzie treść umowy.

Zachowanie należytej staranności oznacza również ograniczoną możliwość powoływania się przez biuro rachunkowe na udzielenie przez klienta błędnych informacji jako przyczynę nienależytego wykonania zobowiązania. W wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 30 października 2013 r. (I ACa 448/13), który rozpoznawał apelację od wyroku Sądu Okręgowego w Lublinie, stwierdzono:

SA

Konstrukcja odszkodowawczej odpowiedzialności kontraktowej oparta jest na zasadzie winy domniemanej, co przerzuca na dłużnika ciężar udowodnienia, że niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania jest następstwem okoliczności, za które nie ponosi odpowiedzialności. W ocenie Sądu Okręgowego nie zwalniały pozwanej z obowiązku sprawdzenia dokumentów powoda pod względem wymogów formalnych zapewnienia matki powoda o zapłatach dokonywanych w wymaganym terminie, ani wymogi programu komputerowego przy pomocy którego sporządzała deklaracje podatkowe. Odpowiedzialność dłużnika z mocy art. 471 k.c. obejmuje również niedochowanie przez niego należytej staranności. Należyta staranność dłużnika w zakresie prowadzonej przez niego działalności gospodarczej, którą określa się przy uwzględnieniu zawodowego charakteru tej działalności (art. 355 § 2 k.c.), cechuje inny rodzaj staranności dostosowanej zarówno do działającej osoby, przedmiotu, którego działanie dotyczy i okoliczności, w których działanie to następuje. W przypadku pozwanej jako profesjonalisty o statusie doradcy podatkowego skrupulatność i formalizm działania winny być immanentną cechą sposobu wykonywania obowiązków zawodowych.

Niezbędnym warunkiem odpowiedzialności jest również zaistnienie adekwatnego związku przyczynowego między niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem zobowiązania a szkodą.

Oznacza to, że zobowiązany ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła, oraz w tych granicach odpowiada za straty,